

دنیای ارانی

انتشارات حجتیه

۱۳۸۴

مؤمّنیه محمدباقر، ۱۳۰۵.

دنیای ارانی / باقر مؤمّنیه. - تهران: خجسته، ۱۳۸۳.

ISBN 964-6233-60-0

۳۵۱ ص. - (تاریخ ایران: ۷-ارتباطات: ۶).

فهرست‌نویسی براساس اطلاعات فیفا.

کتابنامه: ص. ۳۳۵-۳۳۶ همچنین به صورت زیرنویس.

نمایه.

۱. ارانی، قزو، ۱۲۸۱-۱۳۱۸. ۲. دنیا (مجله). ۳. حزب توده ایران، الف. عنوان.

۹۵۵/۰۸۲۴۰۹۲

DSR ۱۵۲۸/۵/الف ۴ م ۹

۴۸۳-۲۹۷۷۵ .

کتابخانه ملی ایران

انتشارات خجسته

باقر مؤمّنیه

دنیای ارانی

چاپ و صحافی پیمان

شمارگان: ۲۳۰۰ نسخه

چاپ اول: ۱۳۸۴

ارزش: ۳۵,۰۰۰ ریال

حروفچین: سعید شبستری

ناظر فنی چاپ: جعفر یکرنگیان

نشانی: خیابان انقلاب، مقابل دبیرخانه دانشگاه تهران، بازارچه کتاب

تلفن ۶۶۶۴۰۲۸۳، فاکس ۶۶۹۵۹۹۲۳ صندوق پستی: ۱۳۱۴۵-۵۹۹

فهرست

یادداشتی کوتاه	۹
۱. «دنیای ارانی	۱۳
۲. تقی ارانی: روشنفکر انقلابی یازندانی شماره‌ی ۷۴۰	۵۷
۳. بزرگ علوی جوان	۱۵۷
۴. مدار بسته‌ی رفیق اسکندری	۱۸۳
پیوست‌ها	

پیوست شماره یک

فهرست مقاله‌های مجله‌ی دنیا	۲۴۳
-----------------------------	-----

پیوست شماره دو

گزیده‌ای از مقاله‌ها و مطالب	۲۴۷
------------------------------	-----

منابع

کتاب‌ها	۳۳۵
روزنامه‌ها و نشریات	۳۳۷
نمایه	۳۳۹

● یادداشتی کوتاه

«دنیای ارانی که برای مدتی کوتاه، یعنی کمی بیش از یک سال، در دوازده شماره، به سرپرستی خود او و با یاری دو تن از برجستگان ادب و فرهنگ و دانش آن زمان جامعه‌ی ما انتشار یافت. چنان‌که امروزه، پس از هفتاد سال^۱، با وجود جثه‌ای کوچک، پدیده‌ایست بزرگ که نه تنها اهمیتی تاریخی دارد بلکه مطالب آن، همانند خود بنیانگذارانش همچنان زنده است و در فضای فکری و زندگی اجتماعی جستجوگران تشنه و ناآرام امروزین اثر می‌گذارد، و با اینکه فلسفه‌ی مادی و اندیشه‌های پیش‌تاز عصر نوین در میهن ما بسیار پیش رفته و گسترش چشمگیر یافته، مطالب آن ارزش‌های خود را همچنان حفظ کرده است.

«دنیای» در عین حال، از جهاتی تجربه‌ی بسیار ارزنده‌ایست برای نیروهای دانشوری که حاضرند به منظور گسترش اندیشه‌های ممنوعه، همه‌گونه خطر کنند. دیگر اینکه ارانی و یاراتش توانستند با زیرکی و با زبانی ساده، در محیط عقب‌مانده و بسته‌ی زمان خویش، که استبداد سیاسی همه را خفه می‌کرد، و مجله‌هایی مانند «ارمغان» و «وحید» هر انسان سالمی را به سرفه می‌انداخت، پشرفته‌ترین اندیشه‌های علمی و فلسفی و اجتماعی را بسط دهند، تا آنجا که حتی دانش‌آموزان دبستانی را نیز به سوی این اندیشه‌ها جلب کنند.

نکته‌ی دیگر، جسارت و اصولی بودن ناشران مجله، و به‌ویژه ارانی است که بی‌باکانه و با روشن‌بینی بی‌مانند بر تمام افکار و رفتارهای سنتی کهن جامعه‌ی زمانه‌ی خود، خط بطلان کشیدند؛ نه ذهن و زبان خویش را به اندیشه‌های حاکم و نشست کرده

در اذهان مدعیان فرتوت فرهنگ و دانش آلودند و نه به دنبال افکار و سخنان رنگ آمیزی شده و تجدد مآبانه‌ی آلوده و میان تهی رفتند، و در میانه‌ی دو فرهنگ سنتی کهنه و ارتجاعی مسلط از یکسو، و دکورها و ادا و اصول‌های پُر زرق و برق نونمای گمراه کننده‌ی حاکم و هیاووی انحرافی اندیشه‌هایی چون «فاشیسم» و «ناسیونال شووینسم»، راه پیشرفته‌ترین دانش‌های زمان خویش را برگزیدند.

اما نکته‌ی مهم دیگر، که می‌تواند برای شیفتگان دانش‌های نوین فکری و اجتماعی و کوشندگان گسترش اندیشه‌های تازه و انقلابی درس آموز باشد، بکار گرفتن شگردهای زیرکانه برای انتشار مجله و دوام و استمرار آن است. چنان که دیده می‌شود تدوین کنندگان «دنیای» برای فرار از سانسور، پوششی علمی و صنعتی به آن می‌پوشانند تا بتوانند اندیشه‌ها و نوشته‌های فلسفی و فرهنگی - اجتماعی مترقی خود را در زیر چنین پوششی به علاقمندان این گونه مطالب عرضه کنند. ارانی برای این کار، حتی از شگردهای فنی چاپ و صفحه‌بندی مطالب نیز استفاده و سانسورچیان بی‌خرد خود را به راحتی گمراه می‌کرد. از جمله: «صفحات مقالات بودار را تقسیم می‌کرد و در میان مقالات صنعتی قرار می‌داد». برای مثال؛ «صفحات مقاله‌ی «بشر از نظر مادی» را لای مقاله‌ای درباره‌ی رادیوسازی یا موتور اتومبیل جا می‌داد»^۱، و سپس در چاپخانه هنگام صفحه‌بندی مجله، این صفحات را از یکدیگر جدا می‌کرد و در جای مناسب خودش قرار می‌داد.

این شیوه‌های کار، چنان موفقیت آمیز و جالفتاده بودند که به نظر می‌رسد زندگی مجله‌ی «دنیای» می‌توانست تا سال‌ها بعد - و تا زمان دستگیری ارانی و یارانش در اردیبهشت ۱۳۱۶، به‌جرم فعالیت سازمانی کمونیستی - همچنان ادامه یابد. اما چنان‌که گفته شد، خیلی پیش از این زمان، و از قرار معلوم، به علت عدم امکانات مالی انتشار آن متوقف می‌شود.

با این همه، تجربه‌ی ارانی و دو یار وفادار و پایدار او نشان می‌دهد که مبارزه‌ی نوبا کهنه، می‌تواند در بدترین شرایط نیز امکان‌پذیر و ثمربخش باشد. باری، آنچه به کتاب حاضر مربوط می‌شود، باید پذیرفت که در مورد «دنیای» و تدوین کنندگان و ناشران آن حق مطالب به نحوی رضایت‌بخش ادا نشده است و

۱. خامه‌ای، انور. پنجاه و سه نفر، تهران، انتشارات هفته، بی تا، صص ۷۶-۷۷.

به همین صورت هم که بدست خواننده رسیده، نگارنده تمام ذوق و کوشش خود را بکار برده است تا به این مجموعه رنگ و رونق ببخشد.

اما از نقائص عمده‌ی کتاب، که به نویسنده برمی‌گردد، نوشته‌هایی است درباره‌ی ایرج اسکندری و بزرگ علوی که در کتاب به عاریت گرفته شده‌اند، زیرا این دو مطلب، هرکدام به صورتی مستقل و به مناسبتی خاص نوشته شده‌اند و می‌توان گفت تا حدود زیادی بر یکدستی کتاب خدشه وارد آورده‌اند.

این ایراد، بخصوص بر مقاله‌ی «مدار بسته‌ی رفیق اسکندری» صادق است زیرا در فضای فکری - سیاسی کاملاً جدلی نوشته شده و به نظر می‌رسد با ایرادهایی که، بخصوص از موضع سیاسی، از اسکندری گرفته شده چهره‌ی او را به عنوان یک دانشمند چند جانبه و برجسته و پیشتاز و در عین حال یک مبارز سیاسی - اجتماعی، که در حقیقت دست راست ارانی در «دنیا» محسوب می‌شود، خدشه وارد ساخته است.

در مورد «بزرگ علوی جوان» نیز اشکال کار در اینجاست که به شرح همان دوران جوانی او بسنده شده است، ولی با این وجود، باز هم خواننده به احتمال قوی، به علت نقص مطالب، نمی‌تواند دریابد که همین علوی جوان، حتی در همان زمان هم به قول پرویز خانلری، در کنار صادق هدایت، یکی از دو تن پیشتازان و بنیان‌گذاران ادبیات نوین ایران است. گذشته از اینها در این نوشته، آثار برجسته‌ی بعدی او نیز مانند «چشم‌هایش»، «گیله‌مرده»، «میرزا» و... که آثار ماندنی در ادبیات ایران هستند، و همچنین دیگر کارهای ادبی و تحقیقی فراوان او - که قسمتی از آنها به زبان آلمانی است - جایی ندارند؛ و به این ترتیب، حق مطلب درباره‌ی او در این مقاله مطلقاً ادا نشده است.

با این همه، امید که این مجموعه با تمام کاستی‌هایش بتواند تا حدودی یاد بعضی روشنفکران کوشنده و جانباخته در راه رشد و گسترش اندیشه و فرهنگ و ادب نوین و مترقی ایران را زنده کند و برای خواننده‌ی نسل امروز نیز مفید واقع شود.

باقر مؤمنی

۱۴ بهمن ۱۳۸۲